

Тема 5.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ОЦІНКА ЙОГО ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1. Оцінка показників, які характеризують фінансовий стан підприємницької структури та її фінансово-економічну безпеку.

2. Аналіз фінансово-господарської діяльності в контексті фінансово-економічної безпеки.

3. Аналіз показників ділової активності.

1. Оцінка показників, які характеризують фінансовий стан підприємницької структури та її фінансово-економічну безпеку

Фінансові звіти надають користувачам інформацію про:

- а) фінансовий стан – Баланс;
- б) фінансові результати діяльності – Звіт про прибутки та збитки, Звіт про рух грошових коштів;
- в) зміни у фінансовому стані – Звіт про зміни у власному капіталі.

Інформація, надана у фінансових звітах, або відображає положення підприємства на якийсь визначений момент годині (у минулому), або дає уявлення про результати його діяльності за визначений (минулий) період.

Фінансові звіти не надають і не повинні надавати будь-яку інформацію відносно майбутнього фінансового стану і фінансових результатів діяльності бюджетної/підприємницької структури; в той же час можуть бути використані як основа для їхнього прогнозування.

Круг найважливіших показників діяльності бюджетної/підприємницької структури і показників, які характеризують стан, рух і розміщення його фінансових ресурсів включає аналіз:

- ділової активності;
- фінансової стійкості;
- платоспроможності і ліквідності;
- дебіторської і кредиторської заборгованості;
- прибутковості (рентабельності) діяльності підприємства.

Мета аналізу ділової активності – отримання ключових показників обґрунтованої оцінки положення об'єкту і перспектив його розвитку.

Аналіз фінансової стійкості.

1. Темп приросту реальних активів характеризує інтенсивність нарощування майна і визначається по формулі:

$$A = \left[\frac{(OC_1 + З_1 + Д_{c1})}{(OC_0 + З_0 + Д_{c0})} \right] \cdot 100,$$

де А – темп приросту реальних активів %,

ОС – основні засоби без урахування зносу, торгової націнки після нереалізованих товарів, нематеріальних активів, використаного прибутку;

З – запаси і витрати;

Дс – грошові кошти, розрахунки і інші активи без урахування використаних позикових засобів;

Індекс «0» — попередній період; Індекс «1» — поточний період.

Збільшення приросту реальних активів за певний період свідчить про поліпшення фінансової стійкості суб'єкта господарювання.

2. Найважливішим показником, що характеризує фінансову стійкість бюджетної/підприємницької структури є *коефіцієнт автономії*. Він вказує на незалежність фінансового положення від джерел ресурсів. Разом з тим він показує питому вагу власних засобів в загальній сумі джерел. Значення цього коефіцієнта визначається по формулі:

$$K_{\text{авт}} = \frac{C_c}{\Phi_p}$$

де Сс – власні засоби;

Фр – загальна сума фінансових ресурсів.

Мінімальне значення коефіцієнта автономії, яку прийняте в світовій фінансово-господарській практиці, приймається рівно 0,6. Зростання цього показника свідчить про збільшення фінансової незалежності і зниженні ризику фінансових труднощів в майбутньому.

3. Коефіцієнт співвідношення позикових і власних засобів визначається по формулі:

$$K_{\text{соотношения}} = \frac{З_c}{С_c}$$

де $З_c$ – позикові засоби;

$С_c$ — власні засоби.

Зростання цього показника в динаміці свідчить про посилення фінансової залежності суб'єкта господарювання від кредиторів, тобто про зниження його фінансової стійкості.

4. Доповненням до коефіцієнта автономії є зворотний йому коефіцієнт фінансової залежності і коефіцієнт залученого капіталу:

$$K_{\text{Ф.З.}} = \frac{\Phi_p}{С_k}$$

де Φ_p – загальна сума фінансових ресурсів;

$С_k$ – власний капітал.

$$K_{\text{к.п.к.}} = \frac{\Pi_k}{X_c}$$

де Π_k – залучений капітал

Перший показник характеризує частину активів підприємства, яка фінансується з власних фінансових ресурсів суб'єкта господарювання (СГ). Його наближення до 1 свідчить про фінансування потреб за рахунок виключно власних ресурсів.

Другий показник указує на долю позикових фінансових ресурсів в загальній сумі коштів інвестованих у діяльність.

Аналіз платоспроможності

Платоспроможність — це здатність СГ своєчасно і повністю виконувати свої платіжні зобов'язання, які витікають з виробничих, торгових, кредитних і інших операцій.

Наступним етапом оцінки фінансового стану є платоспроможність і ліквідність.

Платоспроможність СГ є одним з найважливіших показників, який характеризує його фінансовий стан.

Оцінка платоспроможності може проводитися балансом-нетто на основі характеристики оборотних активів

Платоспроможність СГ підтверджується відсутністю простроченої заборгованості бюджету, банкам, постачальникам і іншим кредиторам і можливістю своєчасно виконувати всі розрахунки з постачальниками і працівниками (по заробітній платні).

Прогноз платоспроможності проводиться на основі порівняння майбутніх надходжень і платежів. Для цього використовуються відносні показники ліквідності. Ці показники відрізняються між собою набором ліквідних засобів, які використовуються для покриття короткострокових зобов'язань і базуються на емпіричних даних статистики.

У процесі аналізу необхідно розрахувати показник абсолютної ліквідності, проміжний і загальний коефіцієнт покриття.

1. *Коефіцієнт абсолютної ліквідності* обчислюється як відношення грошових коштів і цінних паперів, які швидко реалізуються, до короткострокових зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яку частину короткострокової заборгованості підприємство може погасити найближчим часом. Допустима величина цього коефіцієнта, виходячи з світової практики, — 0,2 — 0,25. Цей індикатор має важливе значення для постачальників матеріальних цінностей, а також для банку, який кредитує дане підприємство. Прийнято вважати, що якщо *Коефіцієнт абсолютної ліквідності* більший, ніж 0,5, то СГ визнається платоспроможним.

2. *Проміжний коефіцієнт покриття (коефіцієнт критичної ліквідності)* визначається як відношення грошових коштів, цінних паперів і дебіторської заборгованості до короткострокових зобов'язань. Цей показник свідчить, що частина поточних зобов'язань може бути погашена не тільки за рахунок грошової готівки, але і за рахунок очікуваних надходжень за відвантаженою продукцією,

виконані роботи або надані послуги. Цей визначальний коефіцієнт характеризує очікувану платоспроможність СГ на період, рівний середній тривалості одного обороту дебіторської заборгованості. У світовій господарській практиці оптимальним вважається значення цього коефіцієнта в межах 1. Особливий інтерес цей коефіцієнт складає для утримувачів акцій.

3. *Загальний коефіцієнт покриття* є відношенням всіх поточних активів до короткострокових зобов'язань. Він дозволяє встановити, в якій кратності поточні активи покривають короткострокові зобов'язання. У світовій практиці прийняте значення цього коефіцієнта – 1 і більше. У найбільш розвинених країнах значення цього коефіцієнта може дорівнювати 2.

4. *Коефіцієнт питомої ваги запасу і витрат* або інакше — *коефіцієнт ліквідності товарно-матеріальних цінностей*. Цей коефіцієнт показує, яку частину короткострокових зобов'язань СГ може погасити, реалізувавши при цьому матеріальні і товарні цінності.

Аналіз прибутковості і рентабельності

До загальних показників оцінки фінансового стану відносяться показники прибутковості і рентабельності.

Велике значення має аналіз структури доходів підприємства і оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності. Важливо проаналізувати зв'язок прибутку підприємства з чинниками, які формують прибуток і полегшують практичну орієнтацію в цих питаннях.

Прибутковість СГ характеризується абсолютними і відносними показниками. Абсолютній показник прибутковості – це сума прибутку або доходів. Відносний показник – рівень рентабельності. Рівень рентабельності СГ, пов'язаних з виробництвом продукції (товарів, послуг), визначається як процентне відношення прибутку від реалізації продукції до її собівартості.

Практика рекомендує для оцінки рентабельності СГ використовувати систему взаємозв'язаних показників рентабельності.

З цією метою необхідно використовувати дві основні групи показників рентабельності:

- а) показники, розраховані на підставі поточних витрат (вартості продаж);

б) показники, розраховані у зв'язку з використанням виробничого капіталу (виробничих активів).

Показники рентабельності групи «а» розраховуються на базі бухгалтерського обліку прибутків і збитків і складають систему таких коефіцієнтів:

1) коефіцієнт граничного рівня валового прибутку (К)

$$K_1 = \frac{Вп}{Чоп} = 1 - \frac{С_{пр}}{Чоп}$$

де Вп – сума валового прибутку;

С_{пр} – вартість продаж (реалізації продукції, робіт, послуг);

Ч_п – чистий об'єм продаж (реалізації);

2) коефіцієнт граничного рівня прибутку від основної операційної діяльності (К₂):

$$K_2 = \frac{Под}{Чоп}$$

де Під — сума прибутку, одержаного від основної операційної діяльності;

3) коефіцієнт граничного рівня прибутку від всієї діяльності СГ — операційної, фінансової інвестиційної (К₃):

$$K_3 = \frac{П}{Чоп}$$

де П – сума прибутку до виплат за довгостроковими зобов'язаннями і податковими виплатами;

4) коефіцієнт граничного рівня чистого прибутку (К₄):

$$K_4 = \frac{Чп}{Чоп}$$

де Чп – сума чистого прибутку після виплати процентних сум за довгостроковими зобов'язаннями і сплати податків;

5) критичний коефіцієнт рентабельності (К₅):

$$K_5 = \frac{Чоп - Пз}{Чоп}$$

де Пз – це сума змінних витрат у складі вартості продаж.

У міжнародній практиці вся господарська діяльність корпорацій, фірм і інших структур чітко ділиться на три види: операційну (основну); інвестиційну – вкладення грошей в акції інші цінні папери, капітальні вкладення; фінансову – облік одержаних (сплачених) дивідендів, відсотків і т. п. Таке ділення видів діяльності знаходить відображення у відповідних формах звітності.

Показники рентабельності групи «б» розраховуються як відношення прибутку і засобів, вкладених в засновниками, акціонерами і інвесторами. Зарубіжний досвід свідчить, що за даними звіту щодо прибутків (збитків) і балансового звіту доцільно розрахувати такі коефіцієнти:

1) коефіцієнт віддачі на всю суму виробничих активів (K_6):

$$K_6 = \frac{\text{Чп}}{\text{СВА}}$$

де СВА – середньорічна величина всіх виробничих активів підприємства;

2) коефіцієнт віддачі від інвестованого капіталу (K_7):

$$K_7 = \frac{\text{П}}{\text{СА} - \text{К}_3}$$

де СА – К₃ — середньорічна сума всіх активів підприємства за мінусом короткострокових зобов'язань, або середньорічна сума капіталізованих коштів (акціонерний капітал + довгострокові зобов'язання);

3) коефіцієнт віддачі на акціонерний капітал (K_8)

$$K_8 = \frac{\text{Чп}}{\text{СК}}$$

де СК— середньорічна сума власного капіталу, представлена акціонерним капіталом.

Коефіцієнт віддачі активів характеризує величину прибутковості всього потенціалу, яким володіє СГ (його називають показником майстерності використання капіталу). Цей показник для детальної оцінки може обчислюватися в різних модифікаціях: у чисельнику формули можуть використовуватися різні показники прибутку: валовий, операційний, до вирахування податків і т.п.

Коефіцієнт віддачі інвестицій характеризує ефективність віддачі тільки частині всього капіталу – довгострокових інвестицій і капіталізованого прибутку. Цей коефіцієнт характеризує фінансове положення СГ взагалі. Наприклад, фінансова стійкість знижується, коли процентна ставка на позикові засоби перевищує величину цього коефіцієнта.

2. Аналіз фінансово-господарської діяльності в контексті фінансово-економічної безпеки

Методика аналізу фінансово-господарської діяльності — це сукупність аналітичних процедур, які використовуються для визначення фінансового положення підприємства.

Важливе значення для аналізу має його інформаційне забезпечення. Це пов'язано з тим, що відповідно до законодавства України СГ може не надавати інформацію, яка містить комерційну таємницю. Але, звичайно, для ухвалення багатьох рішень потенційними партнерами фірми, достатнім є проведення експрес-аналізу фінансово-господарської діяльності. Навіть для проведення деталізованого аналізу фінансово-господарської діяльності найчастіше не потрібна інформація, яка складає комерційну таємницю. Для його проведення потрібні відомості зі встановлених форм бухгалтерської звітності, а саме: форма №1 «Баланс»; форма №2 «Звіт про фінансові результати»; форма №3 «Звіт про рух грошових коштів»; форма №4 «Звіт про власний капітал».

Комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності має проводитися у декілька етапів.

На першому етапі ухвалюється рішення про доцільність аналізу фінансової звітності і перевіряється її готовність до читання. Визначення доцільності аналізу відбувається шляхом ознайомлення з аудиторськими висновками. Перевірка готовності звітності до читання носить технічний характер і пов'язана з візуальною перевіркою наявності необхідних звітних форм, реквізитів і підсумків в них, а також простою рахунковою перевіркою проміжних підсумків і валюти балансу.

Мета наступного етапу — ознайомлення з пояснювальною запискою до балансу. Це необхідно для того, щоб оцінити умови функціонування підприємства в даному звітному періоді і врахувати при аналізі чинники, вплив яких заподіяв зміни в майновому і фінансовому положенні організації і які знайшли своє відображення в пояснювальній записці. *На третьому етапі* збирається для аналізу необхідна інформація і перевіряється її точність. *На четвертій етапі* здійснюється порівняння фактичних результатів господарювання з прогнозними показниками звітної долі, фактичними даними попередніх років і т. п. *На п'ятому етапі* виконується факторний аналіз. *На шостому етапі* виявляються невикористані резерви підвищення ефективності виробництва (діяльності). *Сьомий етап* є основним в аналізі господарської діяльності. Метою цього етапу є оцінка результатів господарської діяльності і фінансового положення суб'єкта господарювання. Необхідно вказати, що ступінь деталізації аналізу фінансово-господарської діяльності може змінюватися поклад від поставленої міть.

Аналіз складених фінансово-господарського положення СГ складається з таких основних компонентів: аналіз майнового положення; аналіз ліквідності; аналіз фінансової стійкості; аналіз ділової активності; аналіз рентабельності. Вказані показники узагальнені табл. 1.

Таблиця 1. Основні показники оцінки майнового стану

Найменування показника	Методика розрахунку
1. Сума господарських коштів, які знаходяться у розпорядженні	Підсумок нетто балансу
2. Частка основних засобів в активах	Відношення вартості основних засобів до підсумку балансу нетто
3. Частка активної частини основних коштів	Відношення вартості активної частини основних коштів до вартості основних засобів
4. Коефіцієнт зносу основних засобів	Відношення суми зносу основних засобів до первинної вартості основних засобів
5. Коефіцієнт зносу активної частини основних коштів	Відношення суми зносу активної частини основних коштів до первинної вартості активної частини основних коштів
6. Коефіцієнт відновлення	Відношення вартості основних засобів, які поступили за період до первинної вартості основних засобів на кінець періоду.
7. Коефіцієнт вибуття	Відношення первинної вартості вибутих за період основних засобів до первинної вартості основних засобів на початок періоду

3. Аналіз показників ділової активності СГ

Ділова активність СГ у фінансовому аспекті виявляється, перш за все, в швидкості звернення його засобів. Аналіз її полягає в дослідженні рівнів і динаміки різносторонніх фінансових коефіцієнтів оборотності, які є відносними показниками фінансових результатів діяльності господарюючого суб'єкта. Загальна оборотність всіх засобів складається з часткових показників оборотності окремих елементів цих засобів.

Прокоментуємо кожен показник:

1. *Коефіцієнт загальної оборотності капіталу, (Кок)* відображає швидкість звернення загального капіталу. Його зменшення свідчить про зниження рентабельності підприємства і рентабельності необоротних активів.

2. *Коефіцієнт оборотності мобільних засобів* показує швидкість обороту всіх мобільних (як матеріальних, так і нематеріальних) засобів.

3. *Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних коштів, (Комо)* відображає число оборотів запасів і витрат господарюючого суб'єкта. Його зниження свідчить про відносне збільшення виробничих запасів і незавершеного виробництва.

4. *Коефіцієнт оборотності готової продукції (КОГП)* відображає швидкість її звернення. Його зростання свідчить про підвищення попиту на продукцію. Це пов'язано із зростанням замовлень підприємству в період будівництва третьої черги швидкісного трамвая.

5. *Коефіцієнт оборотності дебіторської і кредиторської заборгованості (Кодкз)* свідчить про розширення комерційного кредиту, який надає підприємство або надається підприємству. Зниження цих показників відображає, що підприємство все більше за своєю продукцію (робіт, послуг) реалізує (надає) в кредит покупцям і саме збільшує покупку сировини (матеріалів) в кредит.

Середній термін звернення дебіторської заборгованості (Тодз) характеризує середній термін її погашення в днях. Його збільшення свідчить про зменшення платоспроможності покупців продукції (робіт, послуг).

Зростання *середнього терміну звернення кредиторської заборгованості (Тодз)* свідчить про зменшення платоспроможності підприємства перед своїми постачальниками, тобто зростанні терміну повернення боргів.

6. *Фондовіддача основних засобів і інших необоротних активів* характеризує ефективність використання необоротних активів. Її скорочення свідчить про зменшення величини продаж, який доводиться на одиницю вартості засобів. Це пов'язано із зменшенням величини виручки від реалізації продукції і скороченням її об'ємів.

7. *Коефіцієнт оборотності власного капіталу* відображає швидкість його звернення, тобто його активність. Зниження свідчить про тенденцію бездіяльності власних засобів.

Основні питання для самоконтролю:

1. Що є метою аналізу ділової активності?
2. Що таке коефіцієнт автономії?
3. Який коефіцієнт характеризує частку активів?
4. Що характеризує аналіз дохідності і рентабельності?
5. Яка мета усіх етапів комплексного аналізу фінансово-господарської діяльності?
6. Який показник характеризує фінансову стійкість підприємства?
7. Що є доповненням до коефіцієнта автономії?
8. Що таке платоспроможність?
9. Що таке комплексний аналіз фінансово-господарської діяльності? В кількох етапах він проводиться?
10. Розкажіть про основні показники оцінки майнового стану?